ORGANIZAREA EFICIENTĂ A PROCESULUI INSTRUCTIV-EDUCATIV DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII GÂNDIRII CRITICE ȘI A INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA PREȘCOLARI

THE EFFICIENT ORGANIZATION OF THE INSTRUCTIONAL-EDUCATIONAL PROCESS FROM THE PERSPECTIVE OF DEVELOPING CRITICAL THINKING AND EMOTIONAL INTELLIGENCE IN PRESCHOOLERS

Galina ZGÎRCIBABA,
Specialitatea Pedagogie și tehnologii educaționale interactive, gr. MPTEI 2501,
Coordonator științific: **Ioana AXENTII**, dr.conf.univ.,
Centrul Universitar ,,Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
al Universității Tehnice a Moldovei

Rezumat: *Semnificația organizării eficiente a procesului instructiv-educativ la nivelul educației preșcolare constituie un factor fundamental care facilitează dezvoltarea gândirii critice și a inteligenței emoționale la copii. Valorificarea responsabilă a tehnologiilor educaționale și strategiilor didactice centrate pe copil, contribuie la trezirea curiozității copiilor și menținerea interesului lor pentru ceea ce urmează să cunoască, în mod special prin îmbinarea activități cognitive cu exerciții de reglare emoțională.*

În acest context cercetarea analizează rolul jocului didactic, al poveștilor cu valențe problematizante și al activităților de grup în formarea competențelor socio-emoționale și a abilităților de gândire analitică etc. Pentru optimizarea procesului instructiv-educativ la vârsta preșcolară este necesară formarea continuă a educatorilor care să poată implementa bunele practici și care să înțeleagă *ca unele elemente din curriculum actual trebuie să fie îmbogățite și perfectate conform noilor dimensiuni educaționale ale timpului. O abordare holistică, care valorifică interacțiunea dintre dimensiunea cognitivă și cea afectivă, optimizează dezvoltarea integră a personalității copiilor la vârsta preșcolară și pregătește terenul pentru succesul școlar ulterior.*

Cuvinte-cheie: *gândire critică, inteligență emoțională, educație preșcolară, instruire, strategie*

Abstract: *The effective organization of the instructional-educational process in preschool education represents a fundamental factor in fostering the development of children’s critical thinking and emotional intelligence. The responsible integration of educational technologies and child-centered teaching strategies stimulates children’s curiosity and sustains their interest in learning, particularly through the integration of cognitive activities with emotional regulation exercises.*

In this context, the study explores the role of didactic play, problem-based storytelling, and group activities in developing socio-emotional competencies and analytical thinking skills. Optimizing the instructional-educational process at the preschool level requires the continuous professional development of educators, enabling them to implement best practices and to recognize the need to enhance and refine certain elements of the current curriculum in line with contemporary educational demands.

A holistic approach that emphasizes the interaction between cognitive and affective dimensions supports the comprehensive development of children’s personalities at the preschool stage and lays the foundation for future academic success.

Keywords: *critical thinking, emotional intelligence, preschool education, instruction, strategy*

Introducere

Evoluţiile recente care au loc în societate la nivel naţional şi internaţional ne conving de necesitatea constituirii unui sistem naţional de asigurare a calităţii procesului instructiv-educativ începând de la cea mai fragedă vârstă, devenind astfel o prioritate şi la nivelul educației timpurii. În această ordine de idei considerăm că un rol decisiv în activitatea educațională îl are dezvoltarea gândirii critice și a inteligenței emoționale la copiii de vârstă preșcolară. Optimizarea procesului de învățământ în acest context vizează alegerea celor mai bune variante de elaborare a planului unei activități didactice, axate pe identificarea celor mai reușite conținuturi, metode, mijloace, forme de organizare a copiilor în procesul instruirii etc. [9 p.94]. În cercetarea subiectului dat ne-am propus să identificăm și să analizăm în mod special particularitățile gândirii critice și a inteligenței emoționale, strategiile didactice care facilitează dezvoltarea acestora etc.

Rezultate

Educația timpurie reprezintă baza fundamentală a dezvoltării ulterioare a individului, perioada preșcolară fiind caracterizată de o plasticitate neuronală remarcabilă și de o receptivitate sporită la influențele educaționale. Plasticitatea neuronală la preșcolari nu este un proces pasiv; ea este modelată activ de calitatea interacțiunilor didactice. Prin implementarea strategiilor problematizante, transformăm potențialul biologic al copilului în competențe de viață, oferind creierului ocazia de a exersa reziliența și analiza simultan. De exemplu utilizarea jocului de rol *” Dileme morale”* poate pune copiii în fața unei alegeri ca de exemplu: *Ursulețul a găsit o jucărie, dar știe că e a iepurașului. Ce ar trebui să facă?* Educatorul îi va pune pe copii să analizeze și să identifice care pot fi consecințele (dacă o păstrează, iepurașul va plânge; dacă o dă, el nu o mai are). Drept urmare copiii vor recunoaște vinovăția iepurașului că a pierdut-o dar și bucuria lor că îl vor ajuta. Astfel va avea loc stimularea neuronilor oglindă (baza empatiei) și a zonelor corticale implicate în luarea deciziilor etice[3, p.112].

În contextul societății contemporane, dominat de complexitate și incertitudine, competențele cognitive superioare, îndeosebi gândirea critică, și inteligența emoțională devin esențiale pentru adaptarea și reușita personală a copilului.

Gândirea critică la preșcolari se manifestă prin capacitatea de a observa, compara, clasifica, pune întrebări și formula ipoteze simple, în timp ce inteligența emoțională implică recunoașterea și gestionarea propriilor emoții, precum și înțelegerea celorlalți. Organizarea eficientă a procesului instructiv-educativ trebuie să răspundă acestor exigențe, depășind paradigma tradițională centrată exclusiv pe transmiterea de cunoștințe. De aceea educatorul în procesul instruirii va adresa întrebări de tipul *„Tu ce crezi?”* sau *„Cum te simți când...?”* etc. , care vor acționa ca un semnal electric ce „bătătorește” căile gândirii analitice și ale echilibrului interior al copiilor

În legătură cu cele prezentate anterior considerăm că este necesar să prezentăm care sunt *fundamentele teoretice ale gândirii critice și inteligenței emoționale specifice educației preșcolare*, care trebuie să fie cunoscute de către educatori dar și cum putem organiza activitatea de instruire ținând cont de principiile și formele de organizare eficientă axată pe dezvoltarea gândirii critice și a inteligenței emoționale la copii în instituțiile de învățământ preșcolar.

Astfel, conceptualizarea gândirii critice în contextul dezvoltării cognitive timpurii remarcă că *gândirea critică* reprezintă un proces intelectual disciplinat de conceptualizare, aplicare, analiză, sinteză și evaluare a informațiilor. La vârsta preșcolară, aceasta se

manifestă prin curiozitatea naturală a copilului, prin tendința de a explora și de a adresa întrebări interogative fundamentale de tipul: *„De ce?”, „Cum?”,* **„***La ce folosește? etc*) [1, p.123].

În opinia lui *Jean Piaget,* teoria dezvoltării cognitive evidențiază faptul că preșcolarul se află în stadiul preoperațional (2-7 ani), caracterizat prin expansiunea limbajului, a gândirii simbolice și a capacității de reprezentare mentală. Deși gândirea este încă marcată de egocentrism și intuiție, aceasta fundamentează premisele dezvoltării ulterioare a operațiilor logice[7, p.56].

În completarea celor remarcate mai sus, *Lev Vygotsky* subliniază importanța *Zonei Proximei Dezvoltări* și a sprijinului oferit de adult, demonstrând că gândirea critică este stimulată optim prin interacțiuni social-mediate.

În perspectiva pedagogică contemporană, gândirea critică la preșcolari implică:

- Observarea sistematică a fenomenelor și obiectelor.
- Compararea și identificarea analogiilor și diferențelor.
- Clasificarea pe baza unor criterii multiple.
- Rezolvarea situațiilor-problemă simple.
- Formularea ipotezelor și verificarea lor empirică.
- Argumentarea elementară a propriilor opinii[4, p.34].

În contextul acestei analize este important să descriem și *inteligența emoțională ca dimensiune fundamentală a formării și dezvoltării personalității* copiilor de vârstă preșcolară. Conceptul de inteligență emoțională, introdus de *Peter Salovey și John Mayer* și popularizat de *Daniel Goleman,* vizează capacitatea de a percepe, evalua și gestiona emoțiile proprii și ale celorlalți. La vârsta preșcolară, dezvoltarea afectivă cunoaște progrese remarcabile: copilul își extinde repertoriul emoțional, învață să descifreze stările interioare, își dezvoltă vocabularul emoțional și începe să aplice strategii rudimentare de autoreglare[4, p. 113].

În mediul educațional din grădiniță, inteligența emoțională se concretizează prin:

- ✓ Conștientizarea și numirea emoțiilor proprii.
- ✓ Exprimarea asertivă și adecvată a sentimentelor
- ✓ Empatie (recunoașterea emoțiilor în ceilalți).
- ✓ Stabilirea de relații interpersonale pozitive.
- ✓ Gestionarea constructivă a frustrărilor și conflictelor.
- ✓ Consolidarea motivației intrinseci pentru învățare[6, p.91].

Astfel, fiind abordată dimensiunea emoțională în educația timpurie, putem observa că aceasta este justificată de impactul direct asupra achizițiilor cognitive și sociale. Cercetările confirmă faptul că preșcolarii cu competențe emoționale consolidate prezintă o adaptabilitate școlară superioară și performanțe școlare pe termen lung.

Pe baza datelor obținute se conturează ideea conform căreia între *gândirea critică și inteligența emoțional există o corelație evidentă.* În acest sens vom sublinia că gândirea critică și inteligența emoțională nu funcționează ca entități izolate, ci interacționează sinergic. Emoțiile modelează modul în care procesăm informația, în timp ce gândirea rațională poate modula răspunsurile emoționale. La preșcolari, această interdependență este vizibilă în:

1. *rezolvarea conflictelor***:** necesită analiza situației (GC) concomitent cu gestionarea impulsurilor (IE);
2. *explorarea noului:* implică curiozitate/entuziasm (IE) și observație analitică (GC);
3. *jocul de rol:* presupune asumarea perspectivei celuilalt (IE) și planificarea scenariului (GC) [3,p.87].

Neuroștiințele validează această unitate, evidențiind conexiunile dense dintre *sistemul limbic* (centrul emoțiilor) și *cortexul prefrontal* (sediul funcțiilor executive). Stimularea concomitentă a ambelor dimensiuni optimizează arhitectura cerebrală și creează premisele unei funcționări integrative superioare.

Organizarea eficientă a procesului instructiv-educativ în grădiniță presupune respectarea unor principii pedagogice fundamentale, adaptate particularităților de vârstă și obiectivelor vizate:

- *Principiul centrării pe copil**:*** Recunoaște preșcolarul ca subiect activ al propriei formări. Proiectarea didactică migrează de la o „programă rigidă” către interesele, curiozitățile și ritmul individual de dezvoltare al fiecărui copil.
  - *Impact:* Dezvoltă *GC* prin încurajarea inițiativei și *IE* prin validarea nevoilor subiective.
- *Principiul integrării (Abordarea Holistică):* Presupune depășirea barierelor disciplinare în favoarea unor teme transcurriculare. De exemplu, o unitate tematică despre „Toamnă” integrează organic:
  - Științe: Observarea și analizarea schimbărilor naturii *(GC).*
  - Matematică: Sortarea și clasificarea elementelor naturale.
  - Arte și Limbaj: Exprimarea creativă și narativă.
  - Socio-emoțional**:** Explorarea stărilor și emoțiilor asociate schimbării *(IE).*
- *Principiul activității ludice:* Copilul valorifică jocul ca formă dominantă de activitate și principal vector de învățare. Fie că este joc didactic structurat, joc de rol sau joc liber, acesta constituie laboratorul în care copilul experimentează reguli, rezolvă conflicte și își exersează procesele cognitive.
- *Principiul individualizării și diferențierii:* Recunoaște diversitatea de ritmuri și stiluri de învățare din cadrul grupei. Educatorul nu oferă o „mărime unică”, ci adaptează sarcinile astfel încât fiecare copil să fie provocat optim (nici prea ușor – plictiseală, nici prea greu – anxietate).
- *Principiul interacțiunii și colaborării:* Se bazează pe conceptul de învățare socială. Prin interacțiunea cu adulții și colegii, copiii își construiesc cunoștințele și își dezvoltă competențele de negociere, empatie și argumentare. Acesta este locul unde se exersează *„conflictul cognitiv”* (când doi copii au idei diferite despre cum se construiește un pod, ei trebuie să gândească critic pentru a găsi soluția și să fie inteligenți emoțional pentru a nu se certa) [5,p.87] .

Sintetizând elementele semnificative în contextul subiectului abordat am considerat necesar să evidențiem care este și *rolul educatorului și imperativul formării profesionale continue.*

În planul reconfigurării competențelor cadrului didactic considerăm că implementarea unei organizări eficiente, centrate pe gândirea critică (GC) și inteligența emoțională (IE), impune o redefinire a profilului profesional al educatorului. Aceasta transcende rolul de simplu transmițător de informații, devenind:

- *Facilitator al învățării:* Arhitect al mediului educațional, care oferă resurse, adresează întrebări generatoare de sens și susține explorarea autonomă.
- *Observator clinic:* Capabil să identifice interesele emergente, stilurile de învățare și nevoile psiho-emoționale specifice fiecărui preșcolar.
- *Model de inteligență emoțională:* Pilon de echilibru care își gestionează asertiv propriile emoții, oferind un reper de empatie și comunicare autentică (învățare prin imitație).
- *Partener de dialog:* Practică ascultarea activă, validează experiențele subiective ale copiilor și co-construiește cunoașterea alături de aceștia.

- *Mediator al interacțiunilor sociale***:** Intervine strategic în situații conflictuale, transformându-le în oportunități de învățare socială.
- *Practician reflexiv:* Analizează constant propria activitate (*self-reflection*) pentru a optimiza strategiile didactice aplicate[2,p.187].

Formarea continuă a cadrelor didactice considerăm că necesită o actualizare permanentă prin programe de dezvoltare profesională axate pe:

- Pedagogia gândirii critice și tehnici de problematizare.
- Strategii avansate de educație socio-emoțională și reziliență.
- Consilierea părinților pentru asigurarea coerenței educaționale grădiniță-familie.
- Utilizarea instrumentelor de evaluare autentică (portofolii, grile de observație)
- Integrarea etică și eficientă a tehnologiilor educaționale specifice vârstei timpurii[1].

Concluzii:

Organizarea eficientă a procesului instructiv-educativ în grădiniță, din perspectiva dezvoltării gândirii critice și a inteligenței emoționale, reprezintă atât o necesitate, cât și o oportunitate strategică în contextul educațional contemporan. Această abordare presupune depășirea paradigmei tradiționale, centrate pe memorare și reproducere, în favoarea unui model pedagogic integrativ. Valorificând interdependența profundă dintre dimensiunea cognitivă și cea afectivă, grădinița devine spațiul în care se pun bazele unei personalități armonioase, capabile să facă față complexității lumii de mâine. Succesul acestui demers depinde, în ultimă instanță, de măiestria educatorului de a transforma fiecare moment didactic într-o experiență de viață autentică.

Bibliografie:

1. AXENTII, I. *Învățarea constructivistă în contextul integrării noilor tehnologii*. În: Știință. Educație. Cultură., Conferința științifico-practică internațională.Cahul: USCh, 2022.
2. BOCOȘ, M.D. *Instruirea interactivă*. Iași: Polirom, 2013.
3. CÂRLAN, P., POPOVICI, D. V. *Pedagogie preșcolară*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015.
4. GOLEMAN, D. *Inteligența socială*. București: Editura Curtea Veche, 2007.
5. IONESCU, M., BOCOȘ, M.D. (coordonatori). *Tratat de Didactică modernă.* Piteşti: Editura PARALELA 45, 2009.
6. PALOS, R., PETROVICI, C. O. C*onsiderații teoretice privind dezvoltarea gândirii critice la preșcolari*. În: Revista de Pedagogie, 62(3), pp.45-58. București, 2014.
7. PIAGET, J. *Psihologia inteligenței*. București: Editura Științifică, 1972.
8. SINGER, E. *Pedagogia preșcolară între tradiție și inovație*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015.
9. VINNICENCO, E. *Optimizarea procesului instructiv – educativ în baza dezvoltării gândirii critice.* În:Tradiționalism și modernismîn educație:realitate și deziderate.Materialele Conferinței Științifice internaționale, martie 2003. Chișinău: Tipografia Reclama, 2003.